

Evolution of the Institutional Design of Intangible Cultural Heritage Protection

UDC: 304.4:008(477)

DOI: <https://doi.org/10.15421/152350>**Borodin Yevgeniy**Dr.Sc., Full Prof., <https://orcid.org/0000-0002-7331-5981>, Borodin.Ye.I@nmu.one**Pershyna Nataliia**Ph.D. Student, <https://orcid.org/0000-0002-8759-5769>, Pershyna.N.H@nmu.one*Dnipro University of Technology (Dnipro, Ukraine)*

Abstract

The article examines the formation of the institutional design of intangible cultural heritage protection at the international level. The main legal documents adopted for the purpose of protecting cultural heritage, which can be applied exclusively in the event of an armed conflict or in peacetime, are considered. The globalized evaluation method used by the international community as a whole to determine the value of cultural heritage is highlighted.

It is justified that mutual recognition and respect for cultural diversity and the proper preservation of the intangible cultural heritage of the various peoples that make up the world is essential to the promotion of harmony in intercultural relations by promoting a better understanding of the differences between human communities.

It is shown that the intangible cultural heritage, consisting of all intangible manifestations of culture, represents the diversity of the living heritage of humanity, and is also the most important means of cultural diversity. The stages of internalization by the international community of the need to protect intangible cultural heritage, which culminated in the adoption of the UNESCO Convention on the Protection of Intangible Cultural Heritage in 2003, are analyzed.

The main factors arising from the definition of intangible cultural heritage are established, which are of particular importance for a full understanding of its integral meaning and value for the international community: self-recognition by relevant communities, groups and individuals of intangible cultural heritage as part of their cultural heritage; constant reproduction of intangible cultural heritage as a response to the historical and social evolution of the relevant communities and groups; the deep connection of heritage related to the idiosyncratic identity of its creators and bearers; the deep relationship between intangible cultural heritage and human rights, from a double point of view: human rights standards as a parameter of the "legitimacy" of the respective heritage and the latter as a tool for promoting the actual satisfaction of human rights.

Keywords: intangible cultural heritage, culture, international protection, national states, state policy

Еволюція інституціонального дизайну охорони нематеріальної культурної спадщини

Бородін Євгеній, Першина Наталія*Національний технічний університет «Дніпровська політехніка» (Дніпро, Україна)*

Анотація

У статті розглянуто формування інституціонального дизайну охорони нематеріальної культурної спадщини на міжнародному рівні. Розглянуто основні правові документи, прийняті з метою захисту культурної спадщини, які можуть бути застосовані виключно в разі збройного конфлікту або в мирний час. Висвітлено глобалізований метод оцінки, який використовується міжнародною спільнотою в цілому з метою встановлення цінності культурної спадщини.

Обґрунтовано, що взаємне визнання і повага до культурного розмаїття і належне збереження нематеріальної культурної спадщини різних народів, що складають світ, має важливе значення для сприяння гармонії в міжкультурних відносинах через сприяння кращому розумінню відмінностей між людськими спільнотами.

Показано, що нематеріальна культурна спадщина, що складається з усіх нематеріальних проявів культури, являє собою різноманіття живої спадщини людства, а також є найважливішим засобом культурного різноманіття. Проаналізовано етапи інтеріоризації міжнародним співтовариством необхідності захисту нематеріальної культурної спадщини, що завершилась прийняттям у 2003 році Конвенції ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини.

Встановлено основні чинники, які впливають з визначення нематеріальної культурної спадщини, які мають особливе значення для повного розуміння її невід'ємного значення та цінності для міжнародного співтовариства: самовизнання відповідними спільнотами, групами та окремими особами нематеріальної культурної спадщини як частини їхньої культурної спадщини; постійне відтворення нематеріальної культурної спадщини як відповідь на історичну та соціальну еволюцію відповідних спільнот і груп; глибокий зв'язок спадщини, пов'язаний з ідіосинкратичною ідентичністю її творців і носіїв; глибокий взаємозв'язок нематеріальної культурної спадщини з правами людини, з подвійної точки зору: стандарти прав людини як параметр «легітимності» відповідної спадщини та останні як інструмент сприяння фактичному задоволенню прав людини.

Ключові слова: нематеріальна культурна спадщина, культура, міжнародний захист, національні держави, державна політика

Стаття надійшла / Article arrived: 17.11.2023

Схвалено до друку / Accepted: 28.12.2023

Вступ.

Постановка проблеми.

Нематеріальна культурна спадщина (НКС), що складається з усіх нематеріальних проявів культури, являє собою різноманіття живої спадщини людства, а також є найважливішим засобом культурного різноманіття. Головні конститутивні чинники НКС представлені самоідентифікацією цієї спадщини як суттєвого елемента культурної ідентичності її творців і носіїв, її постійним відтворенням у відповідь на історичну та соціальну еволюцію відповідних спільнот і груп, її зв'язком із культурною ідентичністю цих спільнот і груп, її автентичністю, а також її нерозривними стосунками з правами людини.

Міжнародне співтовариство нещодавно усвідомило, що НКС потребує і заслуговує на міжнародний захист, ініціювавши юридичний процес, який завершився прийняттям у 2003 році Конвенції ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини. Ця Конвенція, базуючись на філософському обґрунтуванні, правильно висвітлює основні елементи НКС, але її операційна частина, структурована за моделлю, передбаченою Конвенцією про Всесвітню спадщину 1972 року, видається недостатньою для забезпечення належного захисту специфіки нематеріальної спадщини.

Аналіз наукових досліджень.

Вагомий внесок у дослідження досвіду охорони нематеріальної культурної спадщини на міжнародному рівні присвячені дослідження О Буценка, Т. Геврика, С. Єкельчика, Т. Катаргіної, К. Князева, І. Лукашука, О. Мельничук, Н. Самандас, М. Федоренко та ін.

Мета статті: дослідити еволюцію інституціонального дизайну охорони нематеріальної культурної спадщини на міжнародному рівні.

Результати дослідження.

У 1960 році впливовий мислитель ХХ століття писав, що культура не може бути скорочена до її матеріальних продуктів, тому що вона безперервно живе і розвивається (Williams, & Border, 1960). Він фактично вловив суть культурної спадщини, яка складається не тільки з матеріальних властивостей, але й особливо з основних елементів, що представляють живу культуру людських спільнот, їх еволюцію та подальший розвиток. Таким чином, вона включає в себе всі нематеріальні елементи, які розглядаються цією спільнотою як істотні компоненти її внутрішньої ідентичності, а також її унікальності і самотності в порівнянні з усіма іншими людськими групами. Іншими словами, культура народу складається з сукупності

елементів, що представляють саме серце його самотності своєрідності.

До останніх десятиліть ХХ століття це цілісне сприйняття культури не було адекватно сприйнято міжнародною спільнотою. Основні правові документи, прийняті з метою захисту культурної спадщини, які можуть бути застосовані виключно в разі збройного конфлікту (Convention for the Protection, 1954) або в мирний час (Convention concerning, 1972), були присвячені виключно матеріальним культурним проявам, значення яких слід було оцінювати на основі об'єктивного і стандартизованого сприйняття їх художньої, естетичної, архітектурної, образотворчої, наукової та економічної цінності (Lenzerini, 2011). Завдяки цим інструментам ця перспектива, розроблена в західному світі, стала глобалізованим методом оцінки, який використовується міжнародною спільнотою в цілому з метою встановлення цінності культурної спадщини.

З точки зору мета-права, це незрозуміння необхідності забезпечення належного захисту нематеріальної культурної спадщини, імовірно, було результатом – свідомо чи ні – впевненості в тому, що ця спадщина, будучи невід'ємною частиною культурної та соціальної ідентичності людських спільнот, автоматично та належним чином зберігається та розвивається на місцевому рівні в контексті соціальної еволюції відповідних спільнот. Іншими словами, вважалося, що депозитарії нематеріальної культурної спадщини спонтанно і відповідально виконують місію передачі майбутнім поколінням знань, необхідних для збереження і увічнення їх власної нематеріальної спадщини, не потребуючи будь-яких міжнаціональних дій у цьому відношенні. Хоча цей спонтанний процес можна вважати таким, що добре розвивався протягом багатьох століть, його динаміка була раптово перервана розвитком процесу глобалізації, який ознаменував останні десятиліття. По суті, інтенсифікація міжкультурних контактів, яка в багатьох випадках призвела до культурної упередженості та нав'язування одних культурних моделей іншим, швидко поставила під загрозу здатність найстарших поколінь передавати свої знання та ноу-хау наймолодшим.

Сьогодні ми щодня усвідомлюємо остаточну втрату – у всьому світі – мов, знань, ноу-хау, звичаїв та ідей, що веде до прогресуючого зубожіння людського суспільства. У серпні 2004 року на зустрічі, організованій ЮНЕСКО в Токіо, міністр культури, освіти, науки і Гренландської церкви, висловивши свою думку про те, що «глобалізація є нічим іншим, як ще однією формою колонізації» наголосила, що в її

країні «є десятки назв для снігу та льоду, тому що мисливцям важливо їх розрізняти, але багато дітей сьогодні знають лише деякі з цих назв» (Globalization and Intangible, 2004). Цей приклад уособлює процес, поширений і характерний для нашого сучасного світу, в контексті якого культурні архетипи та інтереси домінуючих суспільств глобалізуються, до упереджень культур меншин, що веде до культурної гегемонії та одноманітності на місцевому, національному, регіональному та міжнародному рівнях. Такий процес врешті-решт призведе до кристалізації одноманітних і стереотипних культурних моделей і до контекстуального умертвіння цінності культурного різноманіття (Lenzerini, 2011).

У синтезі багате культурне різноманіття людства поступово і небезпечно прагне до одноманітності. З культурної точки зору, одноманітність означає не лише втрату культурної спадщини, яка розуміється як сукупність відчутних проявів різних людських груп і спільнот, які екстеріоризуються та надаються в розпорядження інших, але й стандартизацію різних народів світу та їхньої соціальної та культурної ідентичності до кількох стереотипних способів життя, мислення і сприйняття світу. Різноманіття культур відображає різноманіття народів; це особливо пов'язано з НКС, оскільки така спадщина є живим вираженням своєрідних рис різних спільнот. Збереження культурного різноманіття, як підкреслюється статтею 1 Загальної декларації ЮНЕСКО про культурне розмаїття (UNESCO Universal Declaration, 2001), «втілюється в унікальності та множинності ідентичностей груп і суспільств, що складають людство». Будучи «джерелом обміну, інновацій та творчості», культурне різноманіття є життєво важливим для людства і нерозривно пов'язане із захистом НКС. Взаємне визнання і повага до культурного розмаїття – і, по суті, належне збереження НКС різних народів, що складають світ, – має важливе значення для сприяння гармонії в міжкультурних відносинах через сприяння кращому розумінню відмінностей між людськими спільнотами.

Як зазначалося раніше, спочатку утвердження вкоріненої в Заході ідеї культурної спадщини, що розуміється як втілена в матеріальних продуктах мистецтва та архітектури, не дозволяло нематеріальній частині культури виникати як інтерес, що належить міжнародному праву. Незважаючи на це, з початку 1970-х років частина міжнародного співтовариства усвідомлює, що масштаб і значення культури виходять за межі її суто матеріальних продуктів, і що необхідно присвятити належну охорону до

його духовної сторони. Ще в 1972 році, під час переговорів, що призвели до прийняття Конвенції про всесвітню спадщину, ряд представників держав поділяли думку про те, що сфера застосування цієї Конвенції занадто вузька і що діяльність міжнародного співтовариства в галузі культурної спадщини повинна поширюватися на її іматеріальні прояви (Brief history of the Convention, 2003). Потім, через рік, уряд Колумбії запропонував додати Протокол до Всесвітньої конвенції про авторське право (943 UNTS, 1971) з метою захисту фольклору. У більш загальному сенсі, рушійною силою захисту НКС були країни Африки, Азії та Латинської Америки, мотивовані власною концепцією культури, зосередженою на живих традиціях, що зрештою призвело до досягнення того, що визначається як «глобальний баланс спадщини» (Soós, 2009). Вважається, що сам термін «нематеріальна культурна спадщина» є «вільним англійським перекладом» японського виразу *mukei bunkazai* (Kurin, 2007).

У 1982 році Декларація про культурну політику в Мехіко запропонувала нове цілісне визначення культури як «всього комплексу відмінних духовних, матеріальних, інтелектуальних та емоційних особливостей, що характеризують суспільство або соціальну групу. Вона включає в себе не тільки мистецтво і літературу, але і способи життя, основні права людини, системи цінностей, традиції і вірування» (Declaration on Cultural Policies, 1982, 6-й преамбулярний параграф). Отже, під культурною спадщиною народу слід розуміти «як матеріальні, так і нематеріальні твори, через які творчість цього народу знаходить вираження: мова, обряди, вірування, історичні місця та пам'ятники, література, твори мистецтва, архіви та бібліотеки» (Declaration on Cultural Policies, 1982, п. 23).

15 листопада 1989 року Генеральна конференція ЮНЕСКО прийняла перший спеціальний міжнародно-правовий документ щодо НКС – Рекомендацію про охорону традиційної культури та фольклору (Recommendation on the Safeguarding, 1989). Незважаючи на те, що поняття «фольклор» все ще обмежене, RSTCF наголошував на важливості фольклору як «частини універсальної спадщини людства та [його ролі] як потужного засобу об'єднання різних народів і соціальних груп та утвердження їхньої культурної ідентичності» (Recommendation on the Safeguarding, 1989), а також на небезпеці, «з якою він стикається через численні фактори» (Recommendation on the Safeguarding, 1989). Перше з цих двох речень ясно показує, що ідея «суб'єктивної» релевантності нематеріальної спадщини вже

сприймалася на рівні ЮНЕСКО. Ця ідея також виражена в параграфі А, який визначає фольклор (який вважається рівнозначним «традиційній і масовій культурі») як сукупність заснованих на традиціях творинь культурної спільноти, виражених групою або індивідами та визнаних такими, що відображають очікування спільноти тією мірою, в якій вони відображають її культурну і соціальну ідентичність; її норми і цінності передаються усно, шляхом наслідування або іншими засобами. Його формами є, зокрема, мова, література, музика, танці, ігри, міфологія, ритуали, звичаї, ремесла, архітектура та інші види мистецтва.

У будь-якому випадку, найбільш інноваційний принцип, включений до параграфу В Рекомендації про охорону традиційної культури та фольклору, який проголошує, що «фольклор, як форма культурного самовираження, повинен захищатися групою (сімейною, професійною, національною, регіональною, релігійною, етнічною тощо) чия ідентичність вона виражає». Потім Рекомендація про охорону традиційної культури та фольклору встановлює набір принципів, що забезпечують керівні принципи для ідентифікації, збереження, поширення та правової охорони фольклору, а також для сприяння міжнародному співробітництву.

Протягом 1990-х років в рамках ЮНЕСКО було здійснено низку ініціатив щодо захисту НКС (Lenzerini, 2011; Francioni, 2002). Серед таких ініціатив слід виділити започатковану ЮНЕСКО в 1994 році програму «Живі людські скарби». Вона була спрямована на заохочення держав-членів до офіційного визнання винятково талановитих носіїв традицій і ремісників, які володіють у дуже високому ступені знаннями та навичками, необхідними для виконання або створення конкретних елементів НКС, а також заохочення передачі своїх знань, ноу-хау та навичок молодим поколінням.

У 1996 році в Доповіді Всесвітньої комісії з культури і розвитку (Report of the World, 1996) підкреслювалося, що розвиток ставить нові виклики для збереження спадщини. Мало того, що існує величезна прірва між засобами і цілями, так ще й наші визначення все ще занадто вузькі. Вони упереджено ставляться до елітарних, монументальних, письмених і церемоніальних джерел. Існує потреба в переоцінці таких уявлень, а також у розробці кращих методів ідентифікації та інтерпретації нашої спадщини. Важливо розуміти цінності та прагнення, які керували його творцями, без яких об'єкт вирваний зі свого контексту і не може отримати належного значення. Матеріальне може бути

витлумачено тільки через нематеріальне (Pérez de Cuéllar, 1996).

Роком пізніше Генеральна конференція ЮНЕСКО прийняла резолюцію, в якій вирішила «підкреслити важливість НКС для народів і націй, проголосивши простори або форми культурного самовираження частиною «усної спадщини людства» (The oral heritage, 1997). Це призвело до того, що у 1998 році Виконавча Рада започаткувала Програму проголошення мастерпамів усної та нематеріальної спадщини людства (Decisions adopted, 1998). Метою цієї програми, яка була безпосереднім попередником Конвенції ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини (Convention for the Safeguarding, 2003), було вшанування найвидатніших виразів НКС, відібраних на основі номінацій, представлених державами-членами ЮНЕСКО. Він містив визначення НКС, розроблене групою експертів ЮНЕСКО під час першого засідання, формулювання якого дуже близьке – хоча, можливо, дещо ширше за своїм обсягом – до того, що використовується в остаточному тексті Конвенції (Lenzerini, 2011). Його обґрунтування ґрунтувалося на розумінні того, що усна та нематеріальна спадщина здобула міжнародне визнання як життєво важливий фактор культурної ідентичності, сприяння творчості та збереження культурного розмаїття. Вона відіграє важливу роль у національному та міжнародному розвитку, толерантності та гармонійній взаємодії між культурами. В епоху глобалізації багато форм цієї культурної спадщини перебувають під загрозою зникнення, їм загрожує культурна стандартизація, збройні конфлікти, шкідливі наслідки масового туризму, індустріалізація, відтік із сільської місцевості, міграція та погіршення стану навколишнього середовища.

Шедеври усної та нематеріальної спадщини людства відбиралися за шістьма критеріями, які застосовувалися з метою з'ясувати, що ці шедеври відповідають вимогам «сильної концентрації НКС видатної цінності» або «популярного та традиційного культурного вираження, що має видатну цінність з історичної, художньої, етнологічної, мовної чи літературної точки зору» (The Masterpieces, 2006). Хоча ці завдання ґрунтувалися на концепції «видатної цінності», такий винятковий характер існував, коли номінації, серед іншого, «дають широкі докази свого коріння в культурній традиції чи культурній історії відповідної спільноти» і «демоніструють свою роль як засобу утвердження культурної ідентичності відповідних народів і культурних спільнот» (The Masterpieces, 2006). Крім того, «суб'єктивну» спрямованість зазначених

критеріїв продемонструвала Інструкція з подання досьє кандидатів «Шедеври» (Presentation of Candidature, 2001), в яких, пояснюючи критерій «видатної цінності як шедеврів людського творчого генія», зазначалося, що для того, щоб довести таку цінність, номінація повинна продемонструвати свою «видатну цінність для зацікавленої спільноти... для підтримання культурного різноманіття по відношенню до (а) інших форм самовираження в межах однієї культури/культурної групи, (б) вираження сусідніх споріднених культур і (в) універсально». Таким чином, концепція «видатної цінності» була сприйнята з «суб'єктивної» точки зору, тобто на основі особливого значення номінації для відповідної спільноти. У 2001, 2003 та 2005 роках було зроблено три прокламації Програми, які приписували кваліфікацію шедеврів усної та нематеріальної спадщини людства загалом 90 проявам НКС. Ці вирази були автоматично включені до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства, створеного CSICH на момент набрання ним чинності відповідно до положень його статті (The Convention for the Safeguarding, 2003).

Діяльність ЮНЕСКО в галузі охорони НКС була остаточно завершена 17 жовтня 2003 року, коли Генеральна конференція прийняла Конвенцію ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини. Конвенція набула чинності 20 квітня 2006 року і на момент написання статті була ратифікована 134 країнами (The Convention for the Safeguarding, 2003).

«Нематеріальна культурна спадщина» визначається статтею 2 Конвенції як: практики, уявлення, висловлювання, знання, навички, а також інструменти, об'єкти, артефакти та культурні простори, пов'язані з ними, які спільноти, групи та, в деяких випадках, окремі особи визнають частиною своєї культурної спадщини. Ця нематеріальна культурна спадщина, що передається з покоління в покоління, постійно відтворюється спільнотами та групами у відповідь на навколишнє середовище, їхню взаємодію з природою та своєю історією, і забезпечує їм відчуття ідентичності та спадкоємності, таким чином сприяючи повазі до культурного розмаїття та людської творчості (Lenzerini, 2011).

Вона складається, зокрема, з «а) усних традицій і висловлювань, включаючи мову як носій нематеріальної культурної спадщини; б) сценічне мистецтво; в) соціальні обряди, ритуали та святкові заходи; г) знання і практика, що стосуються природи і єдиновіршя; е) традиційна майстерність» за умови, що вони «сумісні з існуючими міжнародними документами з прав

людини, а також з вимогами взаємної поваги між громадами, групами та окремими особами та сталого розвитку» (The Convention for the Safeguarding, 2003).

Є деякі основні чинники, які явно чи неявно впливають із щойно відтвореного визначення, які мають особливе значення для повного розуміння невід'ємного значення та цінності НКС для міжнародного співтовариства. Ці фактори є, зокрема: а) самовизнання відповідними спільнотами, групами та окремими особами НКС як частини їхньої культурної спадщини; б) постійне відтворення НКС як відповідь на історичну та соціальну еволюцію відповідних спільнот і груп; в) глибокий зв'язок спадщини, пов'язаний з ідіосинкратичною ідентичністю її творців і носіїв; г) умова «автентичності» як імпліцитна вимога НКС; д) глибокий взаємозв'язок НКС з правами людини, з подвійної точки зору: стандарти прав людини як параметр «легітимності» відповідної спадщини та останні як інструмент сприяння фактичному задоволенню прав людини. Зазначені фактори глибоко взаємопов'язані один з одним.

Репрезентативний список нематеріальної культурної спадщини людства існує «для того, щоб забезпечити кращу видимість нематеріальної культурної спадщини та усвідомлення її значення, а також заохотити діалог, який поважає культурне різноманіття» (The Convention for the Safeguarding, 2003) і що, отже, це не означає будь-якої класифікації між різними проявами НКС, яка ґрунтується на їх якості або цінності.

Однак, незважаючи на те, що це може бути правдою в теорії, на практиці мало ймовірно, що існування списку не буде сприйнято громадськістю як створення ціннісної класифікації серед існуючих прикладів НКС, особливо між тими, які мають схожий характер (наприклад, приклади музичних або театральних уявлень, які, здавалося б, дуже схожі один на одного, але насправді глибоко відрізняються через те, що вони є частини культурної ідентичності різних спільнот). Це, зрештою, демонструє досвід Конвенції про всесвітню спадщину (використовуваної, як зазначалося раніше, як модель для Конвенції ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини), у контексті якої, незважаючи на те, що існує положення, яке підтверджує, що охорона, надана Конвенцією, не повинна обмежуватися об'єктами, внесеними до списку об'єктів, на практиці таке положення залишалось практично незастосовним, а увага приділялася лише об'єктам, внесеним до Списку всесвітньої спадщини.

Крім того, навряд чи можна стверджувати, що Репрезентативний список нематеріальної культурної спадщини людства, навколо якого зосереджено охорону НКС на міжнародному рівні, може бути юридичною гарантією для відповідної спадщини; він радше постає як інструмент для держав для отримання видимості НКС, розташованої на їхній власній території. У зв'язку з цим слід зазначити, що вся Конвенція ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини цілком позбавлений правових гарантій для НКС. Насправді, також у зв'язку з забезпеченням НКС на національному рівні, більшість відповідних положень Конвенції просто підтверджують, що держави-учасниці докладають зусиль для вжиття належних заходів для такого забезпечення; це формулювання перешкоджає створенню цими положеннями ефективних правових зобов'язань (і, тим більше, правові гарантії для НКС), хоча існує загальне зобов'язання держав «вживати необхідних заходів для забезпечення охорони нематеріальної культурної спадщини, присутньої на [їхній] території», як це передбачено статтею 11 (а).

Цей підхід підтверджується положеннями Конвенції ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини щодо залучення зацікавлених спільнот та груп (а також окремих осіб) до ідентифікації та управління НКС. У світлі конотації НКС як тісно взаємопов'язаної з культурною ідентичністю її творців і носіїв (а також з огляду на споріднені з нею елементи самоідентифікації), очевидно, що належне збереження спадщини може бути досягнуто лише шляхом забезпечення якомога глибшого залучення таких спільнот, груп та індивідів.

На жаль, державоорієнтований підхід, який переважав під час переговорів експертів, відвів елементу участі громади на другорядну роль. Насправді, хоча – завдяки запеклому опору кількох делегацій (зокрема Італії та Угорщини) – врешті-решт вдалося зберегти у фіналі у тексті Конвенції дуже мало положень, що стосуються зазначеного аспекту, ці положення не виражають реальних зобов'язань, здатних змусити держави-учасниці фактично забезпечити участь зацікавлених громад. Зокрема, стаття 11(b) вимагає від держави-учасниці «ідентифікувати та визначати різні елементи нематеріальної культурної спадщини, присутні на її території, за участю громад, груп та відповідних неурядових організацій». Так само стаття 15, використовуючи досить нейтральне формулювання з точки зору юридичної ефективності, наголошує на обов'язку держав «докладати зусиль для забезпечення якомога ширшої участі спільнот, груп і, де це доречно, осіб, які створюють,

підтримують і передають [нематеріальну культурну] спадщину, а також активно залучати їх до управління нею». Абсолютно ясно, що – з причин, пояснених вище, – виявлення і управління НКС без належного залучення відповідних груп і спільнот (і індивідів) являє собою явне протиріччя в термінах.

Висновки.

Державно-орієнтований підхід в управлінні НКС може бути неефективним для досягнення належного захисту, оскільки спадщина є продуктом і елементом ідентичності груп і спільнот, інтереси яких можуть не збігатися з інтересами урядів держав. Держави, ймовірно, можуть розробити загальну стратегію захисту НКС, розташованої на їхній території, яка не враховує належним чином розмаїття, що існує між різними проявами такої спадщини. У довгостроковій перспективі розвиток загальноприйнятого підходу може призвести до стандартизації спадщини, до якої він застосовується, або, принаймні, до адаптації певних аспектів його різних зразків до вимог загальнозживаної національної моделі, що призведе до погіршення автентичності НКС на шкоду цінності культурного розмаїття та, отже, про саму структуру захисту НКС.

Однак ситуація в цьому плані може бути покращена в імплементаційній практиці Конвенції ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини. Обнадійливим симптомом у зв'язку з цим є Оперативні директиви про імплементацію Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини (Оперативні директиви), прийняті Генеральною Асамблеєю держав-учасниць Конвенції у червні 2008 року та змінені у червні 2010 року (Operational Directives, 2010). Фактично, Оперативні директиви рекомендують, щоб Міжурядовий комітет з охорони нематеріальної культурної спадщини (заснований статтею 5 Конвенції ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини) заохочував держави-учасниці «встановлювати функціональне та взаємодоповнююче співробітництво між громадами, групами та, у відповідних випадках, особами, які створюють, підтримують та передають нематеріальну культурну спадщину» (Operational Directives, 2010). Для держав-учасниць також заохочується «створити консультативний орган або координаційний механізм для полегшення участі» цих суб'єктів у визначенні та управлінні НКС, а також вжити інших заходів різного роду з метою полегшення їхньої участі в досягненні цілей Конвенції. Крім того, важливо, що у другому пункті Оперативних директив включено до Репрезентативного списку

нематеріальної культурної спадщини людства вимогу про те, що «елемент був номінований за якнайширшою участю громади, групи або, якщо застосовно, зацікавлених осіб та за їх вільною,

попередньою та інформованою згодою», хоча держави зберігають за собою першорядну роль у прийнятті рішення про висування на номінування елементів НКС.

REFERENCES

- Brief history of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. (2003). *UNESCO*. Retrieved from <https://ich.unesco.org/fr/bref-historique-00093>
- Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage (World Heritage Convention)*, 1037 UNTS 151. (1972, November 23).
- Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict*, 249 UNTS 240, and its two Protocols, respectively of 1954 (249 UNTS 358) and 1999 (38 ILM 769). (1954, May 14).
- Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*. (2003, October 17). UNESCO General Conference. Retrieved from http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=17716&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
- Decisions adopted by the Executive Board at its 155th Session, Doc. 155 EX/Decisions*. (1998, December 3). Executive Board, 155th, Paris and Tashkent. Retrieved from <http://unesdoc.unesco.org/images/0011/001142/114238e.pdf>
- Declaration on Cultural Policies*. (1982). *World Conference on Cultural Policies, Mexico City, 26 July–6 Aug. 1982*. Retrieved from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000052505>
- Francioni, F. (2002). *The Protection of Intangible Cultural Heritage: A New Challenge for UNESCO and International Law*. Symposium: The Transmission and Present State of Cultural Heritage.
- Globalization and Intangible Cultural Heritage. (2004). *International Conference. Tokyo, Japan, 24–26 August 2004*. Retrieved from <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001400/140090e.pdf>
- Kurin, R. (2007). Safeguarding Intangible Cultural Heritage: Key Factors in Implementing the 2003 Convention. *Intangible Heritage*, 9, 10.
- Lenzerini, F. (2011). Intangible Cultural Heritage: The Living Culture of Peoples. *The European Journal of International Law*, 22(1), 101-120.
- Operational Directives for the implementation of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Heritage*. (2010). Retrieved from <https://ich.unesco.org/en/directives>
- Pérez de Cuéllar, J. (1996). *Our creative diversity: report of the World Commission on Culture and Development*. Retrieved from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000105586>
- Presentation of Candidature Files of the Masterpieces*. (2001). Retrieved from <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001246/124628eo.pdf>
- Recommendation on the Safeguarding of Traditional Culture and Folklore*. (1989). Retrieved from <https://en.unesco.org/about-us/legal-affairs/recommendation-safeguarding-traditional-culture-and-folklore>
- Report of the World Commission on Culture and Development*. (1996). Retrieved from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000104333>
- Soós. (2009). Communities and the Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage (2003) – a New Tool for Development. In *ARCADE, Culture as a Tool for Development. Challenges of Analysis and Action*.
- The Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*. (2003). (Entered into force on 20 April 2006). Retrieved from <https://ich.unesco.org/en/states-parties-00024>
- The Masterpieces of the Oral and Intangible Heritage of Humanity*. (2006). Retrieved from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000147344>
- The oral heritage of humanity. Res. No. 23*. (1997, November 12).
- UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity. (2001, November 2). *UNESCO General Conference*. Retrieved from http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13179&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
- Williams, R., & Border, C. (1960). *Parthian Books*. ISBN 978-1-902638-81-2.
- 943 UNTS 178. (1971).